

УДК 378 : 005

Марусіна Олена Сергіївна,
аспірантка кафедри публічного адміні-
стрування, Міжрегіональна Академія
управління персоналом, 03039, м. Київ,
вул. Фрометівська, 2, e-mail: marusina@
ukr.net

ORCID: 0000-0002-4557-5524

Марусина Елена Сергеевна,
аспірантка кафедри публічного админи-
стрирования, Межрегиональная Акаде-
мия управления персоналом, 03039, г. Ки-
ев, ул. Фрометовская, 2, e-mail: marusina@
ukr.net

ORCID: 0000-0002-4557-5524

Marusina Olena Sergejevna,
postgraduate of the Departmen Public Ad-
ministration, Interregional Academy of Per-
sonnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frome-
tivska, e-mail: marusina@ukr.net

ORCID: 0000-0002-4557-5524

DOI: 10.32689/2617-2224-2018-15-5-149-162

ГЛОБАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ ЯК ГОЛОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РАДИКАЛЬНОЇ ЗМІНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЦІЄЮ СФЕРОЮ

Анотація. Висвітлено актуальні складові дійсно революційних змін у сфе-
рі вищої освіти, які в ХХ–ХХІ ст. викликані різними об’єктивними процесами —
глобалізацією, світовими інтеграцією і інформатизацією, впроваджен-
ням в усі сфери суспільного і духовного виробництва новітніх технологічних
процесів і технологій. Акцентовано увагу на тому, що вища освіта кардиналь-
ним чином змінює свою роль, призначення, характер впливу на життєдіяль-
ність людини і суспільства. Підкреслено, що радикальні зміни феномену “ви-
ща освіта” зумовлюють необхідність перегляду й удосконалення управління
цим процесом, насамперед на державному рівні, що вимагає відповідних ко-
реляцій у державній політиці щодо вищої освіти загалом.

Особливі акценти у статті пов’язані з наступними аспектами проблем роз-
витку вищої освіти у сучасному світі.

По-перше, вища освіта як соціальний інститут радикально змінює своє
призначення у зв’язку зі зміною статусу, участі людини в усіх суспільно-по-

літичних процесах. Крім загальноосвітньої, фахової та іншої підготовки, сучасний фахівець повинен мати належні навички міжособистісної комунікативності, ділові якості, що сповна відповідають вимогам ринкового господарювання.

По-друге, у XXI ст. в освіті розпочався фактично принципово новий революційний процес, пов'язаний зі світовими, глобалізаційними, інтеграційними та інформаційними явищами. Вища освіта покликана формувати інноваційний розвивальний людський капітал, що постає як базис постійного оновлення і примноження такого капіталу. На основі широкого використання різноманітної електронної і комп'ютерної техніки радикально змінюються форми, технології навчання, функціонування навчального процесу.

По-третє, радикальні зміни суті, ролі, значення вищої освіти у житті людини, функціонування суспільства вимагає принципової зміни характеру державного управління такою освітою. Йдеться про нову модель управління, про уточнення й відпрацювання ролі і статусу у цих процесах різних суб'єктів такого управління, найперше органів влади, особливо виконавчих, про автономізацію, демократизацію управління вищою освітою найперше на рівні конкретного закладу вищої освіти.

Ключові слова: освіта, вища освіта, базові світові та національні основи розвитку вищої освіти, сучасні моделі вищої освіти, державне регулювання розвитку вищої освіти.

ГЛОБАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ КАК ГЛАВНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАДИКАЛЬНОГО ИЗМЕНЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ЭТОЙ СФЕРОЙ

Аннотация. Рассмотрены актуальные составляющие действительно революционных изменений в сфере высшего образования, которые в XX–XXI в. вызваны различными объективными процессами — глобализацией, мировыми интеграцией и информатизацией, внедрением во все сферы общественного и духовного производства новейших технологических процессов и технологий. Акцентируется внимание на том, что высшее образование кардинальным образом меняет свою роль, предназначение, характер влияния на жизнедеятельность человека и общества. Подчеркнуто, что радикальные изменения феномена “высшее образование” вызывают необходимость пересмотра и совершенствования управления этим процессом, в первую очередь на государственном уровне, что требует соответствующих корреляций в государственной политике относительно высшего образования в целом.

Особые акценты в статье связаны со следующими аспектами проблем развития высшего образования в современном мире.

Во-первых, высшее образование как социальный институт радикально меняет свое назначение в связи с изменением статуса, роли человека во всех общественно-политических процессах. Кроме общеобразовательной, профессиональной и иной подготовки, современный специалист должен иметь

соответствующие навыки межличностной коммуникативности, деловые качества, что вполне соответствуют требованиям рыночного хозяйствования.

Во-вторых, в XXI в. в образовании начался фактически принципиально новый революционный процесс, связанный с мировыми, глобализационными, интеграционными и информационными явлениями. Высшее образование призвано формировать инновационный развивающий человеческий капитал, выступает как базис постоянного обновления и приумножения такого капитала. На основе широкого использования разнообразной электронной и компьютерной техники радикально меняются формы, технологии обучения, функционирование учебного процесса.

В-третьих, радикальные изменения сути, роли, значения высшего образования в жизни человека, функционирования общества, требует принципиального изменения характера государственного управления таким образованием. Речь идет о новой модели такого управления, об уточнении и отработке роли и статуса в этих процессах различных субъектов управления, прежде всего органов власти, особенно исполнительных, об автономизации, демократизации управления высшим образованием в первую очередь на уровне конкретного учреждения высшего образования.

Ключевые слова: образование, высшее образование, базовые мировые и национальные основы развития высшего образования, современные модели высшего образования, государственное регулирование развития высшего образования.

GLOBAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN THE MODERN WORLD AS THE MAIN DETERMINANTS OF A RADICAL CHANGE IN PUBLIC ADMINISTRATION OF THIS SPHERE

Abstract. The actual components of truly revolutionary changes in the sphere of higher education that are caused in the twentieth and twenty-first centuries by various objective processes — globalization, world integration and informatization, and the introduction of new technological processes and technologies into all spheres of social and spiritual production are considered. The emphasis is placed on the fact that higher education fundamentally changes its role, purpose, nature of influence on the vital activity of man and society. It is emphasized that radical changes in the phenomenon of “higher education” make it necessary to review and improve the management of this process, primarily at the state level, which requires appropriate correlations in public policy regarding higher education as a whole.

The special accents in the article are related to the following aspects of the problems of the development of higher education in the modern world:

First, higher education, as a social institution, radically changes its purpose in connection with the change of status, participation of man in all socio-political processes. In addition to general education, professional and other training, a modern specialist should have the appropriate skills of interpersonal co-

mattability, business qualities that fully meet the requirements of market economy.

Secondly, in the 21st century, an essentially new revolutionary process, associated with global, globalization, integration and information phenomena, began to emerge in education. Higher education is designed to form innovative developmental human capital, emerging as a basis for continuous renewal and multiplication of such capital. Based on the widespread use of a variety of electronic and computer technology radically changing forms, technology learning, the functioning of the educational process.

Thirdly, radical changes in the essence, role, importance of higher education in human life, the functioning of society, requires a fundamental change in the nature of public administration such education. This is a new model of such a management, clarifying and working out the role and status of these processes of different subjects of such a management, especially the authorities, especially the executive, on the autonomy, democratization of higher education management, at the first level at the level of a specific institution of higher education.

Keywords: education, higher education, basic world and national foundations for the development of higher education, modern models of higher education, state regulation of the development of higher education.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних суспільств, багато з яких здійснюють революційні трансформації, перехід від постіндустріального до інформаційного стану, об'єктивно зумовлений роллю науки, знань. У даному випадку освіта, підготовка величезних груп людей до принципово інших, нових, інноваційних моделей життя займають домінуючі позиції. Економіка, політика, духовність, інші складові суспільного буття вирішальним чином залежать від суті, специфіки розвитку освіти, від її формуючого впливу на особистість. При цьому існують різні моделі освіти, що залежать від світових і національних суспільних процесів, радикально змінюються освітні технології, що, своєю чергою, викликає потребу принципового вдосконалення державного управ-

ління, регулювання функціонування вищої освіти. Об'єктивно з викладачів та інших проблем функціонування вищої освіти, управління нею, існує немало різних, у тому числі й спірних точок зору, які потребують детальнішого аналітичного осмислення.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Питання, пов'язані з глобальними аспектами розвитку вищої освіти у сучасному світі, державного управління такою освітою, викликають великий інтерес у вітчизняних та зарубіжних дослідників – істориків, філософів, соціологів, політологів, психологів, педагогів, представників інших галузей знань. Найпомітнішими серед них є праці таких вітчизняних вчених, як В. Андрущенко, В. Бебик, О. Валевський, М. Головатий, В. Журавський,

В. Кремень, В. Луговий, В. Руткевич, Ю. Сурмін та ін.

Серед великої кількості зарубіжних вчених слід виділити праці: Е. Дюркгейма, П. Бурдьє, К. Дженніса (США), Д. Флауда, Дж. Коулмена (Англія), В. Адамського, З. Квещинського, І. Бялецького (Польща), Л. Когана, М. Руткевича, Л. Рубіної, В. Турченко, В. Шубкіна, Ф. Філіпова, О. Якуби (Російська Федерація) та ін.

Існує чимало різнопланових спеціальних наукових видань, що становлять базову основу і даної статті. Серед них можна виділити дві: *Валевський О.* Методологічні засади аналізу державної політики // *Філософ. думка.* — 2000. — № 5. — С. 62–63; *Андрущенко В. П., Соловйов В. Л.* Освітня політика (огляд порядку денного). — К. : МП Леся, 2010. — 404 с. Як пише, зокрема О. Валевський, “предметом аналізу освітньої політики є пошук шляхів оптимальної реалізації інтересів суб’єктів політичної дії у сфері освіти — державних органів, вищих навчальних закладів, інституцій громадянського суспільства, бізнесу” (с. 62).

Серед зарубіжних авторів з такої проблематики цікавою є праця *Раймерз Ф., Мак-Гіннал Н.* Компетентний діалог: використання досліджень для формування світової освітньої політики. — Л. : Літопис, 2004.

З метою аналізу світових та національних тенденцій розвитку освіти, в тому числі вищої, нами бралися до уваги праці В. Андрущенка [11], В. Астахової [2], А. Вербицького [3], К. Волокітина [7], М. Головатого [9], Т. Гузіка [6], Л. Карпеця [7], Д. Ма-

троса [8], І. Найдьонова [10], Ю. Сурміна [13], Т. Щербакової [4] та ін.

Серед великої кількості спеціальних робіт, пов’язаних із глобалізаційними, національними трансформаційними процесами у сфері вищої освіти, управління нею, ми звертаємося до праць *Корсак К. В.* Світова вища освіта. Порівняння та визнання закордонних кваліфікацій і дипломів: монографія / [за заг. ред. проф. Г. В. Щокіна]. — К.: МАУП, 1998; *Гершунский Б. С.* Философия образования для XXI: учеб. пособие для самообразования. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Пед. общество России, 2002. — 321 с.; *Курс лекцій по социологии образования: учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Нар. укр. акад.* — Х.: Из-во НУА, 2003. — 424 с. та ін.

Навіть ретроспективний аналіз літератури з означеної проблеми дає підстави стверджувати, що ціннісних концептуально-узагальнюючих робіт з проблеми радикальних трансформацій вищої освіти і, водночас, їх “виклики” щодо радикальної зміни, вдосконалення державного управління вищою освітою все ще бракує. Цим і викликана дана спроба дещо компенсувати таку прогалину, викласти власну авторську точку зору.

Формування цілей статті. У статті ставиться завдання розглянути концептуальні засади розвитку вищої освіти в ХХІ ст. в умовах глобалізаційно-інформаційних, комунікаційних процесів з тим, аби довести, що саме вони й спричинюють процеси радикальної зміни моделей і механізмів державного управління вищою освітою. Виходимо з того, що при розробленні моделі державного

управління вищою освітою на національному рівні слід враховувати специфіку соціально-економічного розвитку країни, конкретні вимоги щодо характеру і вимог до освітньо-професійної підготовки фахівця, потребу побудови освіти на інноваційних засадах, процеси, пов'язані з мобільністю спеціалістів з вищою освітою.

Виклад основного матеріалу дослідження. З усією очевидністю сутнісного характеру і змісту феномен “освіта” загалом має багато, часто доволі відмінних пояснень. Вважаємо, що досить специфічним і оригінальним є визначення феномену “освіта”, наведеного у російському “Соціологічному енциклопедичному словнику” за 1998 р.: “Освіта — це: 1) соціальний інститут, що виконує функції підготовки та включення індивіда в різні сфери життєдіяльності суспільства; 2) універсальна цінність упродовж усього життя; сукупність систематичних знань, умінь і навичок, отриманих індивідом самостійно або в процесі навчання у навчальних закладах; 3) один із показників соціального статусу індивіда та відтворення соціальної структури суспільства” [1, с. 610]. Таке визначення є вдалим і загальноприйнятим, оскільки подає: суть освіти, її призначення, функції, які виконує освіта відносно людини і суспільства. Сутність, призначення і зміст вищої освіти мають відповідати питанням: чому, для чого, з якою метою вища освіта має підготувати людину до життя теоретично і практично саме сьогодні, в ХХІ ст. Фахівець на сучасному ринку праці має відповідати таким головним вимогам: 1) освіченість і наявність відповідних інтелектуальних ознак; 2) на-

вички міжособистісної комунікації (комунікабельність); 3) ділові якості (професіоналізм);

– освіченість. Йдеться не просто про наявність певної суми знань а й про аналітику мислення, гнучкість розуму, вміння сприймати нове, здатність до конструктивного мислення, інноваційної діяльності [2–4];

– комунікативність. Уміння не лише викладати, формулювати власні думки, а й спілкуватися, обмінюватися думками з іншими людьми, співпрацювати з ними в теоретичному і практичному плані [5; 6];

– професіоналізм. Окрім знання справи, він потребує і відповідних, притаманних конкретному роду дії, навичок і пов'язаний з діловитістю, організованістю вмінням швидко реагувати на різні ситуації і т. ін. [7; 8].

Значна кількість фахівців різних галузей знань нині ведуть мову про те, що в освіті, особливо у вищій, у ХХІ ст. розпочався саме специфічний революційний процес. Відомий український фахівець у галузі державного управління Ю. Сурмін вважав, що основними ознаками такої революції є:

1. Перетворення освіти в основне джерело багатства суспільства. Це має місце, мовляв, тому що саме людський капітал стає головним багатством постіндустріальних суспільств. В економіці, на думку вченого, досить помітну роль відіграє так звана “додаткова вартість”, яка забезпечується знаннями, інформацією, інтелектом. Власне самі знання стають продуктом.

2. Країни світу переходять від точного випуску спеціалістів до “виробництва” їх малими “серіями” або

навіть поштучно. При цьому важливою якістю освіти стає її гнучкість, спроможність до “переоснащення”. Така ситуація стосується як освіти загалом, так і її продукту — спеціаліста. Освіта стає все більше людиноцентричною.

3. Маємо перехід від засвоєння інформації до формування якостей, вкрай необхідних для творчої діяльності особистості. При цьому важливим завданням освіти є — підготовка творчо думаючої, інноваційної людини, що має великий потенціал і здібності до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

4. Спостерігається суцільна комп’ютеризація навчання, що кардинально змінила усю систему навчання, підготовки фахівця. З’явилися принципово нові, прогресивні технології навчання, які суттєво зумовили роль і вчителя і викладача, і учня, студента в процесі навчання.

5. Маємо зростання загальної ролі освіти в суспільстві, розширення її масштабів й одночасно посилення впливу освіти на усі сфери функціонування суспільства, на всебічний процес соціалізації людини (особистості) впродовж усього її життя.

6. Відбувається зростання витрат суспільства на освіту, навчання, з одночасним зростанням віддачі від неї. За цієї обставини освіта стає однією з найприбутковіших сфер суспільного життя, перетворюється багато в чому і стає самостійним і самодостатнім фактором суспільного розвитку.

7. Як ніколи раніше, освіта концентрує в собі багато прогресивних нововведень, формує інноваційний, розвивальний людський капітал, а тому стає потужним джерелом по-

стійного оновлення і примноження такого капіталу. Країни, які мають кращу освіту, мають і відповідні лідерські позиції на світовому рівні у всіх сферах життя.

8. Зростає багатоманіття, багатоваріантність освіти як соціального феномену, розростається багаторівневність освіти, значно розширюються можливості вибору освітніх систем і етапів процесу навчання тощо.

9. Цілком помітною є надто посилена гуманізація і гуманітаризація навчання, його орієнтація на конкретну особистість, її задатки, здібності, талант. Освіта набуває все більшої адресності, стає людиноорієнтованою.

10. У багатьох випадках забезпечується безперервність освіти, яку отримує людина не один раз за все життя, але як освіту для постійної освіти (впродовж усього життя). Крім того, за допомогою інтенсивного інформаційного середовища, людина отримує можливості для постійного і досить потужного оновлення своїх знань упродовж достатньо невеликого часу. Самі собою періоди інтенсивної продуктивної діяльності людини все частіше межуються з періодами її навчальної, професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації.

11. Дається взнаки виразна технологізація освіти на основі широкого використання різноманітної електроніки і комп’ютерної техніки. В результаті є великі можливості для розвитку різних форм дистанційного, домашнього навчання [6, с. 318].

Йдеться таким чином не просто про відповідні структурні, змістовні зміни в освіті, а й принциповий перехід від класичної освіти до так званої

посткласичної, яка комплексно часто іменується революцією в освіті.

Загалом, коли ведуть мову про революцію у системі освіти, то беруть до уваги притаманні глобалізаційному процесу культурні, технологічні, інформаційні та інші зміни, що особливо активно почали розвиватися по закінченні Другої світової війни і надто прискорилися в останні десятиліття ХХ століття.

Велика увага до розвитку систем освіти є загальносвітовим процесом, а тому експерти ЮНЕСКО, Світового Банку, Ради Європи і науковці багатьох країн вивчають, як саме розширення охоплення молоді середньою і вищою освітою, а відтак, збільшення середньої тривалості навчання нових генерацій, впливає на підвищення валового національного продукту (ВНП) і людського потенціалу країн. Так, різні автори, аналітики не одностайні щодо показників зростання ВНП, але позитивний вплив розширення середньої і вищої ланок освіти на економічні показники держав беззаперечний, що підтверджується швидким прогресом розвитку не лише країн Східної і Південної Азії, а й Європи та інших континентів. Однак це питання має досліджуватися ще глибше. Беремо до уваги й те, що в умовах світових інтеграційних, глобальних процесів велику координуючу, об'єднуючу роль відіграють саме наука й освіта. Справа в тому, що глобальне суспільство передбачає єдність базових принципів організації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів щодо реалізації єдиних стандартів підготовки фахівців, забезпечення їх глобальної мобільності шляхом створення рів-

них умов для навчання, стажування і працевлаштування у будь-якій країні світу для всіх, незалежно від національної належності.

У даному випадку нами обґрунтовується також теза про те, що глобалізований світ значною мірою використовує для інтеграційних, об'єднуючих процесів у співвідношенні взаєминах країн, держав безпосередньо освіту і науку. Необхідно створити максимально сприятливі умови для навчальної мобільності студента, надати йому можливість навчатися у різних країнах з обраної спеціальності. Тут варто подати і таку окрему тезу. Відомому американському економісту Р. Барро свого часу вдалося проаналізувати вплив саме освітнього комплексу на розвиток понад 100 країн світу наприкінці ХХІ ст. При цьому він обґрунтував думку про те, що збільшення абсолютної тривалості навчання молоді впливало дещо меншою мірою безпосередньо на економічний і соціальний прогрес держав, ніж поліпшення вивчення природничих наук і математики. Мабуть тому країни Європейського Союзу спільно вирішили активізувати програми розвитку природничо-математичної освіти, стимулювати вибір молоддю точних наук для навчання у ВНЗ, розширити підготовку молодих науковців з найперспективніших профілів — нанонаук, високих технологій, інформатики тощо.

Однак, незважаючи на важливість підтримки і розвитку точних наук, доцільніше не абсолютизувати значення якогось одного показника діяльності системи освіти, а розвивати таку систему як цілісну, покликану

надавати професійну компетентність і виводити на ринок праці всіх представників нових генерацій. Водночас необхідно також оптимізувати структуру освітньої системи і збільшити тривалість навчання в середній і вищій школі, хоча однозначної точки зору в цьому плані явно бракує.

Головними тенденціями розвитку сучасної освіти загалом і вищої освіти безпосередньо, є:

- розширення мережі систем освіти з метою забезпечення права на освіту всім бажаючим (можливість і однакові шанси для кожної людини здобути освіту в навчальному закладі будь-якого типу, незалежно від національної і расової належності);

- формування безперервної освіти (освіта на все життя), що супроводить людину в процесі її особистого ділового, професійного життя;

- яскраво виражений процес суттєвої демократизації системи освіти, послідовність її ступенів і рівнів, надання максимальної автономності навчальним закладам, розвиток студентського самоврядування;

- значний вплив глобалізаційних, інтеграційних та інших процесів і соціально-економічних, політичних чинників на здобуття освіти (культурно-освітня монополія окремих етнічних меншин, платні форми навчання тощо) і т. ін.

За перерахованих та інших прогресивних обставин вища освіта є:

- домінуючою умовою прогресивного, поступального розвитку будь-якого суспільства. Вона була і залишається невід'ємною складовою соціальної політики будь-якої держави. Пояснення цій складовій дає розуміння суті, мети соціальної

політики, а саме: “створення умов для задоволення соціальних потреб та інтересів людей, підтримки, захисту, корекції та реабілітації окремих громадян і соціальних груп, а також розвиток (соціалізація) людини” [9, с. 615];

- як домінуюча складова виробничого, духовного життя суспільства освіта загалом, а вища освіта, — понад усе, — виконує три основні функції: а) людинотворчу (забезпечення певного рівня знань людини (особистості), грамотності, формування відповідного стану емоційно-вольової сфери людини, її поведінкових орієнтацій, готовності до виконання різних соціальних ролей; б) технологічну — забезпечення “бази життя”, формування навичок й умінь трудової, громадської, господарської, професійної та іншої діяльності людини; в) гуманістичну — всебічного виховання людини, формування високої моральності, культури, розуміння пріоритетів загальнолюдських цінностей (життя, праці, самої людини, природи) тощо.

Єдність таких функцій є безпосередньою і складною, оскільки радикальні зміни системи вищої освіти в останні десятиліття ХХ ст. були викликані:

- величезним і помітним демографічним вибухом кінця 40-х років ХХ ст., що спричинив збільшення, наприклад, студентства майже в три рази, принципово вплинувши на міграційні процеси, що, своєю чергою, вимагає небувалої мобільності студентів;

- глобальним збільшенням і примноженням наукової та іншої інформації, що вплинуло на масштаби ви-

робничої мобільності (поява нових професій, спеціалізацій) тощо.

Ще в другій половині ХХ ст. ЮНЕСКО сформульовано основні ідеї розвитку освіти, які й до сьогодні були і залишаються домінуючими у багатьох, особливо розвинених країнах світу, а саме:

- інтеграція. Освіта, освітні системи не лише окремих країн, континентів, а й планети Земля загалом, можуть позитивно розвиватися лише запозичуючи кращі надбання, інтегруючись одна в одну;

- гуманізація. Освіта має слугувати гуманному розвитку людства, забезпеченню реалізації його кращих надій і сподівань;

- диференціація. За усієї єдності, інтегрованості вітчизняні системи освіти мають обов'язково враховувати суто національні аспекти (історію, культуру, традиції тощо);

- індивідуалізація. Освіта має бути максимально орієнтованою на особистість (природні здібності, таланти психологію і т. ін.);

- демократизація. Це широкий і багатогранний процес, включаючи демократизацію в управлінні освітою загалом, вищою безпосередньо [10, с. 54].

Український філософ В. Андрущенко, політолог М. Головатий, соціолог О. Балакірева та багато інших представників різних суспільних наук наголошують на тій специфічній тезі, що сучасна людина має і повинна мати духовний стрижень, який їй забезпечує виключно освіта. Сучасна людина, — твердить В. Андрущенко, є духовною і стрижень життя її духовний [11, с. 6], а Л. Карпець доводить, що “сьогодні стає все більш оче-

видним, що класична модель освіти є важливою передумовою формування економічного підходу до вивчення поведінки людини й потребує принципового перегляду, оскільки вже не відповідає вимогам, які висувуються до школи й освіти сучасним суспільством і виробництвом” [12, с. 173].

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні серед пріоритетних напрямів такого розвитку виділено:

- особистісну орієнтацію освіти (її людиноцентричність);

- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу відповідно до реальних потреб суспільства;

- розвиток систем безперервної освіти (освіта впродовж усього життя);

- тісне поєднання освіти і науки, розвиток дистанційної освіти;

- постійне впровадження нових інформаційних технологій [13].

Революційні зміни загалом у системі вищої освіти у світі і в Україні, зокрема, величезною мірою викликані сучасною інформатизацією суспільств, впровадженням в освіту найпередовіших інформаційних технологій. Ще в 1998 р. Верховна Рада України прийняла Закон України “Про національну програму інформатизації”, в якій в окремому підрозділі сформульовані завдання щодо інформатизації освіти. Передбачається, що використання інформаційних технологій в освіті має передбачати такі основні рівні: а) для супроводу традиційних педагогічних завдань; б) у зв'язку з потребою вирішення педагогічних завдань, що виникли

в ході інформатизації суспільств; в) як технологічний базис для підтримки нової парадигми освіти [14, с. 52].

У світі сформувалися і реалізуються немало досить відмінних, специфічних моделей освіти, серед яких можна виділити такі:

- модель освіти як державно-відомчої структури. В цьому випадку державна влада розглядає освіту як дещо специфічний і самостійний напрям серед інших суспільних сфер, здійснюючи державне керівництво цим процесом багато в чому дотримується відомчого принципу;

- модель так званої “розвивальної освіти” (В. Давидов, В. Кремень, В. Фляков та ін.) Розглядається як система всебічного навчання, професійної підготовки, розвитку особистості;

- традиційна модель освіти (Ж. Крапля, Ж. Мансо, Ч. Фін та ін.). Йдеться про те, що головною функцією освіти є передача молодому поколінню універсальних елементів культури;

- феноменологічна модель освіти (А. Комбс, А. Маслоу, К. Роджерс). Освіту намагаються розглядати і організувати з максимальним урахування соціальних, індивідуально-психологічних та інших особливостей особистості;

- раціоналістична модель освіти (П. Блум, Р. Ган’є, Б. Скінер та ін.). Йдеться про максимальне підпорядкування освіти, підготовку людини до конкретних умов життя і діяльності відповідно до рівня та стану, характеру суспільного розвитку;

- не інституціональна модель освіти (П. Гудман, Ф. Клейн, Л. Бер-

нар та ін.) Мається на увазі освіта, що здобувається людиною фактично поза межами навчального закладу, самостійно, за допомогою Інтернету, дискантного навчання і т. ін. [15].

Перераховані моделі освіти не є “чистими”, яскраво вираженими, швидше маємо симбіоз кількох моделей. При цьому, якщо говорити про найпринциповіші ознаки модернізації вищої освіти, то їх умовно можна поділити на дві основні, домінуючі – технологічну і методичну. У першому випадку йдеться про технології здобуття освіти, а в другому – про методичні аспекти викладання та навчання.

Висновки. Підсумовуючи розгляд означеної актуальної прикладної проблеми, доходимо наступних основоположних висновків.

1. Революційні зміни, трансформації у системі вищої освіти є загальносвітовими та національно виокремленими, посиляючись на специфіку такої освіти (історію, генезу, традиції, сучасний стан тощо). На перетині цих двох аспектів і відбувається модернізація вищої освіти, в тому числі формується і принципово нова модель державного управління вищою освітою.

2. Virізнюють три основні, базові особливості розвитку сучасної освіти загалом, у тому числі і вищої, що реально даються знаки під час модернізації сучасних суспільств. Перша: освіта стає все більш масовою, доступною, позбавляючись ознак елітарності. Друга: принципової зміни набуває загальнолюдське, загальноцивілізаційне призначення освіти. На перший план виходить обов’язковість освіти, її безперервність. Третя

особливість пов'язана зі зміною самої технології навчання, професійної підготовки (впровадження нових технологій, інформаційних систем, тощо).

3. Переважна більшість дослідників різноманітних аспектів розвитку освіти сходяться на тому, що сучасна освіта, як ніколи, потребує державного регулювання її розвитку. “Держава здійснює регулювання у цій сфері, — пише зокрема С. Г. Стеценко, — за допомогою органів та організацій, які загалом складають систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання у галузі освіти” [16, с. 410]. Він також класифікує дані суб'єкти управління на виконавчо-розпорядчі та консультативно-дорадчі органи. Якщо вести мову про такі органи управління освітою в сучасній Україні, то до першої групи слід віднести Верховну Раду, Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, ВАК (колишній), Місцеві державні адміністрації та різноманітні органи місцевого самоврядування. Другу групу органів становлять Колегія МОН України, різноманітні громадські ради при МОН України та Громадські колегії, Всеукраїнський з'їзд працівників освіти (останні 15 років він не проводився в Україні), Загальні збори працівників освіти в регіонах України, в окремих ВНЗ, педагогічні ради навчальних закладів та ін.

Зауважимо, що наявність означених управлінських структур у сфері освіти, управління нею у різних країнах різняться. Навіть центральний державний орган управління освітою є міністерством, частиною якогось

міністерства (наприклад — освіти, молоді та спорту), державним комітетом тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Социологический* энциклопедический словарь. — М.: Прогресс, 1988. — 1021 с.
2. *Астахова В. І.* Нові тенденції в соціально-економічному розвитку української вищої школи і завдання української політики // Педагогіка і психол. — 2002. — № 3. — С. 15–18.
3. *Вербицкий А. А.* Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. — М.: Высш. шк., 1991. — 212 с.
4. *Щербакова Т. К.* Подготовка преподавателя в вузе: возможности создания модели // Стандарты и мониторинг в образовании. — 2003. — № 1. — С. 53–57.
5. *Гузик Т. А.* Роль принципу рольовой перспективы в навчальному процесі вищої школи // Запровадження сучасних технологій навчання в КНЕУ. — 1999. — С. 137–139.
6. *Сурмин Ю. П.* Университетский менеджмент как средство реализации требований образовательной революции в университетах // Соціол. наука і освіта в Україні: зб. наук. пр. — К.: МАУП, 2000. — 403 с.
7. *Волокитин К. П.* Современные информационные технологии в управлении качеством образования // Информатика и образование. — 2000. — № 8. — С. 32–36.
8. *Матрос Д.* Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга // Народ. образование. — 2000. — № 8. — С. 75–85.
9. *Головатий М. Ф.* Соціальна політика і соціальна робота: Термінол.-політол. слов. / М. Ф. Головатий,

- М. Б. Панасюк. — К.: МАУП, 2005. — 560 с.
10. *Найдьонов І. М.* Проблеми модернізації ефективності освіти // Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2010. — С. 54–57.
 11. *Андрущенко В. П.* Духовна сутність освіти // Вища шк. України. — 2007. — № 31 (24). — С. 5–10.
 12. *Карнець Л. А.* Стратегічні цілі філософії освіти // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. — 2011. — № 1 (1). — С. 172–182.
 13. *Про національну доктрину розвитку освіти:* Указ Президента України, 2002. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
 14. *Реформування вищої освіти у процесі демократизації українського суспільства:* монографія / [за ред. Б. А. Головка]. — К.: Вид.-поліграф. центр “Київ. ун-т”, 2004. — 220 с.
 15. *Фіцула М. М.* Педагогіка вищої школи: навч. посіб. — К.: Академвидав, 2010. — 456 с.
 16. *Стеценко С. Г.* Адміністративне право України: навч. посіб. — К.: Атіка, 2007. — 624 с.

REFERENCES

1. *Sotsyolohycheskyy entsyklopedycheskyy slovar* (1988). [Sociological Encyclopedic Dictionary], Prohress, Moskow, Russia.
2. *Astakhova V. I.* (2002), “New trends in the socio-economic development of Ukrainian higher education and the tasks of Ukrainian politics”, *Pedahohika i psykholohiia*, vol. 3, p. 15–18.
3. *Verbyts'kyj A. A.* (1991), *Aktivnoe obuchenye v vysshej shkole: kontekstnyj podkhod* [Active learning in higher education: contextual approach], Vyssh. Shk., Moskow, Russyia.
4. *Scherbakova T. K.* (2003), “Teacher training in the university: the possibilities of creating a model”, *Standarty y monytorynh v obrazovanny*, vol. 1, p. 53–57.
5. *Huzik T. A.* (1999), “Role of the principle of role perspective in the school process”, *Zaprovadzhennia suchasnykh tekhnolohij navchannia v KNEU.* — P. 137–139.
6. *Surmyu Yu. P.* (2000), “University management as a means of implementing the requirements of the educational revolution in universities”, *Sotsiolo-hichna nauka i osvita v Ukraini.*
7. *Volokytyu K. P.* (2000), “Modern information technologies in quality management of education”, *Ynformatyka y obrazovanye*, vol. 8, p. 32–36.
8. *Matros D.* (2000), “Management of the quality of education based on new information technologies and educational monitoring”. *Narod. obrazovanye*, vol. 8, p. 75–85.
9. *Holovatyy M. F., Panasiuk M. B.* (2005), *Sotsial'na polityka i sotsial'na robota* [Social policy and social work], *Terminol.-polit. sl., IAPM, Kyiv, Ukraine.*
10. *Najd'onov I. M.* (2010), “Problems of modernization of educational efficiency”, *Osvita u XXI stolitti: shliakhy rozvytku*, MAUP, DP “Vyd. dim “Personal”, p. 54–57.
11. *Andruschenko V. P.* (2007), “The spiritual essence of education”, *Vyscha shkola Ukrainy*, vol. 31, № 24, p. 5–10.
12. *Karpets' L. A.* (2011), “Stratehichni tsi-li filosofii osvity”, *Filosofii i politolohiia v konteksti suchasnoi kul'tury*, vol. 1, № 1, p. 172–182.
13. *The Verkhovna Rada of Ukraine*, (2002), The Decree of the President of Ukraine “About the National Doctrine of Education Development Pro natsional'nu doktrynu rozvytku osvity”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
14. *Holovko B. A.* (2004), *Reformuvannia vyschoi osvity u protsesi demokraty-zatsii ukrains'koho suspil'stva* [Reform

- of higher education in the process of democratization of Ukrainian society], Vydavnycho-polihrafichnyj tsentr Kyiv'skyj universytet, Kyiv, Ukraine.
15. *Fitsula M. M.* (2010), *Pedahohika vyschoi shkoly* [Pedagogy of high school], Akademvydav, Kyiv, Ukraine.
 16. *Stetsenko S. H.* (2007), *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative Law of Ukraine], Atika, Kyiv, Ukraine